

ODJECI RATA JAČAJU STRAHOVE

STAVOVI GRAĐANA SRBIJE O ODNOSIMA U REGIONU

Autori:

Gorana Pebić, Ivana Ranković i Luka Šterić

© Sva prava zadržava Kosovski centar za bezbednosne studije. Zakon o autorskim pravima i srodnim pravima štiti prava i intelektualnu svojinu. Nijedan deo ove publikacije ne može se reprodukovati, čuvati u sistemu za pronalaženje ili prenositi, u bilo kom obliku ili bilo kojim sredstvom, elektronskim, mehaničkim ili drugim, bez pismene dozvole od strane izdavača. Komercijalna upotreba svih publikacija koje izdaje Kosovski centar za bezbednosne studije (KCBS) nije dozvoljena bez pismene saglasnosti KCBS. Molimo vas kontaktirati: info@qkss.org ili +383 38 221 420.

Podaci predstavljeni u izveštaju proizilaze iz ankete Bezbednosnog barometra Zapadnog Balkana (BBZB). BBZB je nova regionalna inicijativa koju je KCBS pokrenuo 2020. godine, realizovana u saradnji sa Beogradskim centrom za bezbednosnu politiku (BCBP) u Srbiji i Centrom za proučavanje demokratije i upravljanja (CPDU) u Albaniji, koju podržava Nacionalna zadužbina za demokratiju (NZD). BBZB služi kao instrument za merenje percepcije javnosti u Albaniji, Kosovu i Srbiji o različitim pitanjima vezanim za bezbednost. Nalazi pokazuju kako građani doživljavaju ili jesu li informisani o pitanjima predstavljenim u ovom izveštaju. Kao takvi, stavovi predstavljeni u ovom izveštaju ne predstavljaju nužno stavove KCBS, BCBP, CPDU ili NZD.

Podržano od:

Konzorcijum predvođen:

ODJECI RATA JAČAJU STRAHOVE

STAVOVI GRAĐANA SRBIJE O ODNOSIMA U REGIONU

SADRŽAJ

Sažetak	1
Uvod	2
Metodologija.....	3
1. Strah od sukoba ponovo u žiži javnosti.....	4
2. Bilateralni odnosi – nacionalistička retorika podgreva etničke tenzije	8
3. Regionalna saradnja kroz inicijativu Otvoreni Balkan.....	12
Endnote	14

SAŽETAK

Beogradski centar za bezbednosnu politiku sproveo je godišnje istraživanje javnog mnjenja o odnosima u regionu, sa posebnim fokusom na zemlje Zapadnog Balkana i aktuelna dešavanja i trendove. U ovoj studiji biće analizirani stavovi građana Srbije o tri glavne teme – mogućnosti izbijanja sukoba na Balkanu, bilateralnim odnosima Srbije sa susednim državama, kao i ključnim prednostima i potencijalima regionalne saradnje i inicijativa.

Usled aktuelnog rata u Ukrajini i ratnohuškačke retorike lokalnih lidera na Balkanu, među građanima Srbije se primećuje porast straha od izbijanja sukoba na Balkanu. U poređenju sa rezultatima iz 2020. godine, kada se više od polovine građana uopšte nije plašilo potencijalnog sukoba, istraživanje iz 2022. pokazuje da se skoro dve trećine ispitanika u izvesnoj meri plaši izbijanja sukoba u regionu u narednih pet godina. Što se tiče mogućih uzroka sukoba u regionu, dve trećine građana Srbije smatra da je vrlo ili donekle verovatno da bi sukob mogao da izbiye oko statusa Kosova. S druge strane, rezultati istraživanja ukazuju na značajno smanjenje podrške ponovnom uvođenju obaveznog služenja vojnog roka, u odnosu na rezultate iz 2020. godine.

Kada je reč o bilateralnim odnosima Srbije sa susednim zemljama, podaci ukazuju na pad podrške ideji o potencijalnom odvajanju Republike Srpske od Bosne i Hercegovine i ujedinjenju sa Srbijom. Građani smatraju da se odnosi između Srbije i Crne Gore nisu značajno poboljšali, uprkos potpisivanju Temeljnog ugovora sa Srpskom pravoslavnom crkvom. Nasuprot tome, percepcija srpske javnosti prema Albaniji se neznatno poboljšala u poslednje dve godine, pretežno kao rezultat bliže saradnje lidera dve zemlje kroz inicijativu Otvoreni Balkan. Međutim, regionalni odnosi su i dalje zategnuti, delom i zbog promovisanja koncepta Srpskog sveta čije stvaranje podržava nešto više od 40% građana.

U 2022. godini fokus javnosti u pogledu regionalne saradnje bio je direktnije usmeren ka inicijativi Otvoreni Balkan kao platformi za saradnju između Albanije, Severne Makedonije i Srbije. Iako podaci pokazuju da je povećan broj građana Srbije koji su upoznati sa idejom Otvorenog Balkana, još uvek nedostaju konkretni i javno vidljivi rezultati inicijative.

UVOD

Građanke i građani Srbije svesni su nesigurnosti koje geopolitička nadmetanja i sukobi na tlu Evrope, ali i šire, uzrokuju. Rat u Ukrajini koji traje već godinu dana oživeo je sećanja na ratove iz devedesetih i podstakao strahove da bi rusko-ukrajinski sukob mogao da se prelije na Balkan i dovede do otvorenog sukoba u regionu, pre svega na Kosovu i u Bosni i Hercegovini.

Stoga su u fokusu međunarodne i domaće pažnje u prethodnom periodu bile tenzije između Beograda i Prištine koje su usled nedostatka inkluzivnog i funkcionalnog dijaloga bile povod za lokalizovane neredе i nasilne incidente. Tako je javnost u poslednjih nekoliko meseci putem medija pratila postavljanje barikada na severu Kosova, zatim intervenciju specijalnih policijskih snaga Kosova i otpor srpske zajednice uvođenju kosovskih tablica. U Bosni i Hercegovini politički lideri sva tri konstitutivna naroda doveli su međuetničke tenzije do usijanja radi prikupljanja političkih poena za svoje stranke uoči izbora. Politička situacija u Crnoj Gori je nestabilna još od pada režima DPS-a na izborima 2020. godine. Od tada su u crnogorskom parlamentu oborene dve vlade, a etničke tenzije dodatno su se produbile zbog sklapanja sporazuma između crnogorske vlade i Srpske pravoslavne crkve. Političke tenzije u Severnoj Makedoniji eskalirale su povodom francuskog predloga za prevazilaženje veta koji je Bugarska stavila na dalji proces evrointegracija i prete da dodatno destabilizuju prilike u zemlji i aktuelnu vlast te omoguće prostor za povratak starog režima.

Prvi deo studije analizira percepciju građana Srbije o mogućnostima izbijanja sukoba na Balkanu u narednih pet godina. Dodatno, tumači stavove građana o vojnoj intervenciji i ponovnom uvođenju obaveznog služenja vojnog roka u Srbiji. Drugi deo se bavi bilateralnim odnosima Srbije s jedne strane, i Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Albanije s druge strane. Poslednji deo je fokusiran na regionalnu saradnju na Balkanu, posebno na inicijativu Otvoreni Balkan.

METODOLOGIJA

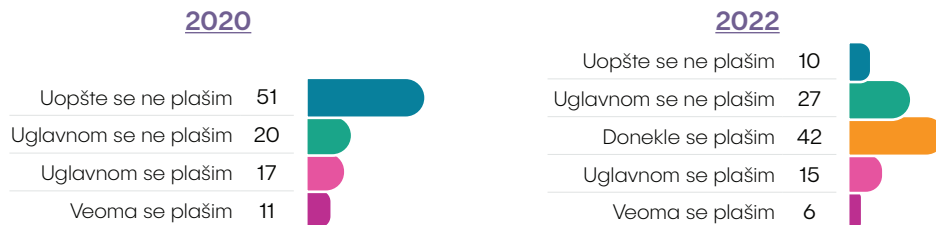
Analiza u nastavku teksta zasnovana je na podacima iz istraživanja javnog mnjenja koje je deo regionalnog projekta pod nazivom Bezbednosni barometar Zapadnog Balkana (BBZB). Inicijativa je pokrenuta od strane Kosovskog centra za bezbednosne studije (KCBS), realizovana u saradnji sa Beogradskim centrom za bezbednosnu politiku (BCBP) u Srbiji i Centrom za proučavanje demokratije i upravljanja (CPDU) u Albaniji.¹

Istraživanje javnog mnjenja je sprovedeno u periodu od 3. do 17. oktobra 2022. godine, na reprezentativnom uzorku od 1020 ispitanika. Treba stoga uzeti u obzir moguće promene i zaoštavanje određenih stavova u odnosu na prikazane rezultate u kontekstu događaja koji su se desili u periodu između oktobra 2022. i februara 2023. kada je ova studija objavljena. Radi boljeg razumevanja trendova, većina podataka iznetih u studiji upoređena je sa podacima iz istraživanja javnog mnjenja koje je Beogradski centar za bezbednosnu politiku sproveo 2020. godine po istoj metodologiji i na osnovu uzorka koji omogućava komparativnu analizu. Opširniji podaci iz ovog istraživanja mogu se pronaći u okviru studije Mnoga lica srpske spoljne politike – javno mnjenje i geopolitičko balansiranje.²

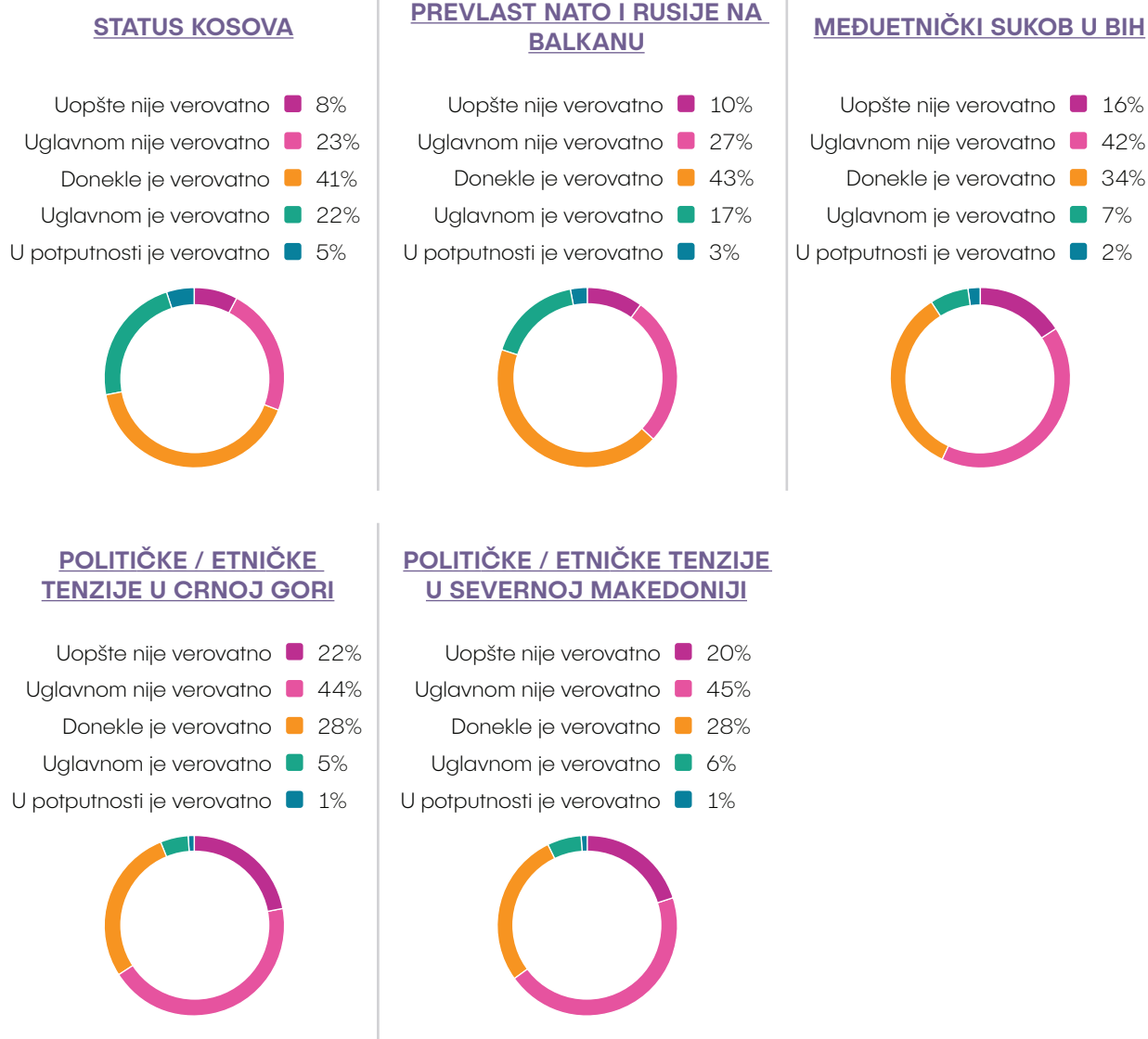
1. STRAH OD SUKOBA PONOVO U ŽIŽI JAVNOSTI

Region se suočava sa verovatno najsloženijom bezbednosnom situacijom u poslednjih dvadeset godina. Političke krize koje najčešće imaju i etničku dimenziju opterećuju unutrašnje i bilateralne odnose gotovo svih država regiona. Uz to, građane neprestano plaše zapaljivi govori lokalnih lidera koji putem medija najavljuju nove ratove i međuetničke sukobe insistirajući na ugroženosti države i nacije.³ Imajući u vidu aktuelni rat u Ukrajini i ratnohuškačku retoriku na Balkanu praćenju sporadičnim incidentima, ne iznenađuje činjenica da se gotovo dve trećine građana u nekoj meri plaši izbijanja sukoba na Balkanu, dok se tek nešto više od trećine ispitanica i ispitanika uopšte ili uglavnom ne plaši mogućnosti izbijanja sukoba u regionu u narednih pet godina. Sadašnja situacija je još alarmantnija ako je uporedimo sa rezultatima iz 2020. godine, kada je skoro tri četvrtine građana iznelo stav da se uglavnom ili uopšte ne plaši sukoba.

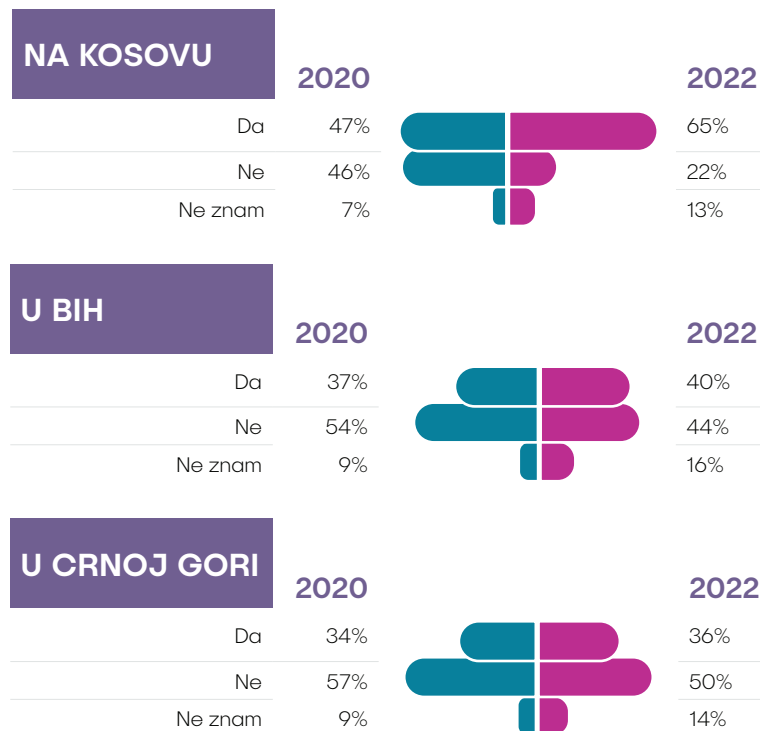
FIGURE 1 KOLIKO SE PLAŠITE SUKOBA NA BALKANU U NAREDNIH PET GODINA?

Kada govorimo o potencijalnim žarištima oko kojih bi sukob u regionu mogao da izbije, fokus javnosti prevashodno je usmeren na političku i bezbednosnu situaciju na Kosovu. Dve trećine građana Srbije smatra da je uglavnom ili donekle verovatno da izbije sukob oko statusa Kosova. Budući da je istraživanje je rađeno u toku krize oko registarskih tablica na Kosovu moguće je da je medijsko izveštavanje o bezbednosnoj situaciji na Kosovu uticalo na oblikovanje stavova građana. Nakon pitanja Kosova, najveći procenat ispitanika ističe Balkan kao potencijalno područje na kome bi mogao da se odigra sukob između velikih sila. Javnost je zabrinuta zbog političkih i etničkih tenzija u zemljama regiona u kojima žive Srbi, pre svega u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori, ali su većinski saglasni da sukob u tim zemljama uglavnom ili uopšte nije verovatan.

FIGURE 2 KOLIKO JE VEROVATNO DA SUKOB IZBIJE OKO SLEDEĆIH PITANJA

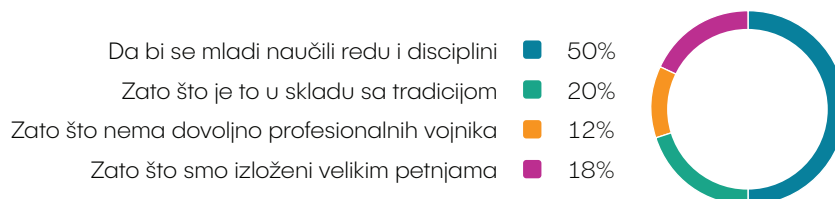
Više od dve trećine ispitanika i ispitanica smatra da bi Srbija trebalo da interveniše ukoliko bi srpska zajednica na Kosovu bila ugrožena. Ako taj podatak uporedimo sa postotkom građana koji misle da bi Srbija u takvim situacijama trebalo vojno da interveniše u Bosni i Hercegovini ili u Crnoj Gori, jasno je da građani i građanke više empatije gaje prema Srbima na Kosovu i da bi vojnu intervenciju u cilju njihove zaštite većinski smatrali legitimnom.

FIGURE 3 DA LI BI SRBIJA TREBALO VOJNO DA INTERVENIŠE UKOLIKO BI SRBI BILI NAPADNUTI:

Podaci predstavljeni u grafikonu jasno ukazuju na to da bi građani danas generalno bili spremniji da podrže vojnu intervenciju u slučaju ugroženosti sunarodnika. Taj podatak je ujedno pokazatelj stepena militarizacije društva u Srbiji kojoj aktivno doprinose provladini mediji koji kontinuirano izveštavaju o mogućim ratovima i tako kod građana stvaraju utisak ugroženosti. Militarizacija medijskog prostora kod građana stvara utisak da se bezbednost štiti jakom vojskom, pa svakodnevno mogu da čitaju o nabavkama naoružanja i vojne opreme, a ne manjka ni senzacionalističkih izveštaja o vojnim vežbama.⁴

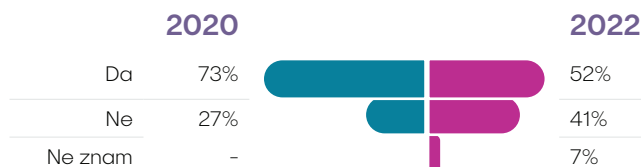
Imajući u vidu da je vojska jedna od institucija sa tradicionalno ubedljivo najvećim stepenom poverenja među građanima i građankama, ovakvi narativi su veoma pogodni za sticanje političkih poena.⁵ U svetlu retorike koji se grade oko vojne spremnosti Srbije, tema koja barem jednom godišnje dospe u fokus javnosti je i pitanje ponovnog uvođenja obaveznog vojnog roka. Ono što se već godinama ne menja jeste činjenica da se najstariji građani najčešće zalažu za vraćanje vojne obaveze. Kao druga grupa građana koji podržavaju vraćanje vojnog roka ističu se oni koji podržavaju režim na vlasti. Ipak, većina ispitanika vojni rok ne posmatra primarno kao sredstvo koje bi dovelo do veće spremnosti vojske, već kao razloge za njegovo vraćanje navode disciplinovanje mladih i tradiciju. Rezultati istraživanja pokazuju da polovina ispitanica i ispitanika kao glavni razlog za vraćanje obaveznog služenja vojnog roka ističe vaspitnu ulogu za mlade kako bi se naučili redu i disciplini. Političke preferencije utiču na razmišljanje građana o ovom pitanju budući da ubedljiva većina onih koji podržavaju vlast kao glavni razlog za vraćanje vojnog roka vidi disciplinovanje mladih, dok značajan postotak onih koji ne podržavaju aktuelnu vlast navodi izloženost vojnim pretnjama kao glavni razlog za vraćanje obaveznog služenja vojnog roka.

FIGURE 4 KOJI BI, PO VAŠEM MIŠLJENJU, BIO GLAVNI RAZLOG ZA VRAĆANJE OBAVEZNOG SLUŽENJA VOJNOG ROKA U SRBIJI?

Uprkos tome što skoro 90 posto građana ima poverenje u vojsku, postotak onih koji bi podržali ponovno uvođenje obaveznog služenja vojnog roka je znatno niži. Nešto više od polovine ispitanica i ispitanika u 2022. podržava ponovno uvođenje obaveznog služenja vojnog roka, dok je ovu meru 2020. godine podržalo skoro tri četvrtine građana i građanki. Ako uzmemo u obzir da većina građana vojni rok doživljava kao neku vrstu vaspitnog programa, jedno od mogućih objašnjenja za ovako dramatičnu promenu u stavovima je da je deo njih sa rastom realnih pretnji po bezbednost izgubio interesovanje za uvođenje ove mere.

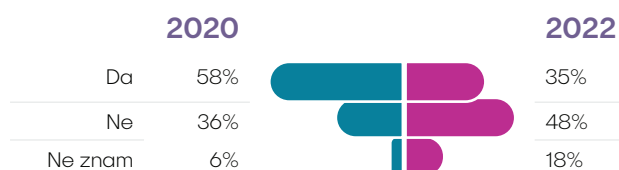
FIGURE 5 DA LI SMATRATE DA BI SRBIJA TREBALO DA UVEDE OBAVEZNO SLUŽENJE VOJNOG ROKA?

2. BILATERALNI ODNOSI – NACIONALISTIČKA RETORIKA PODGREVA ETNIČKE TENZIJE

Status Republike Srpske i specijalni odnosi Banjaluke i Beograda dominantne su unutrašnje teme u Srbiji kada su u pitanju bilateralni odnosi sa **Bosnom i Hercegovinom**. Ipak, podaci pokazuju uočljivu promenu u percepciji koju javnost u Srbiji ima u vezi sa statusom Republike Srpske. Dok nešto više od trećine građana Srbije smatra da bi Republika Srpska trebalo da se odvoji od Bosne i Hercegovine i priključi Srbiji, gotovo polovina je protiv takvog predloga. Pre samo dve godine, po podacima istraživanja koje je obavio Beogradski centar za bezbednosnu politiku, situacija je bila gotovo obrnuta. Tada je više od polovine građanki i građana smatralo da budućnost Republike Srpske treba da bude integracija sa Srbijom, dok se tek trećina protivila takvoj ideji..

FIGURE 6 DA LI MISLITE DA REPUBLIKA SRPSKA TREBA DA SE ODVOJI OD BIH I PRIPOJI SRBIJI?

Umanjena podrška potencijalnom ujedinjenju može se tumačiti kroz generalni rast straha od sukoba u regionu koji građani osećaju. Čini se da su građani Srbije većinski svesni opasnosti koje bi otvaranje pitanja prekrajanja granica moglo da stvori, posebno u kontekstu živih uspomena na sukobe u Bosni i Hercegovini. Realnost rata u Ukrajini naveo je građane da budu daleko oprezniji kada su u pitanju teme koje bi mogle da otvore Pandorinu kutiju na Balkanu. Takođe, utisak je da u prošlogodišnjoj kampanji novoizabrani predsednik Republike Srpske Milorad Dodik nije imao otvorenu i nedvosmislenу podršku predsednika Vučića, koji se povodom pitanja izbora u Republici Srpskoj u javnim istupima uglavnom držao po strani. Samim tim, narativ o prisajedinjenju Srpske sa Srbijom po kome je Dodik prepoznatljiv nisu dobile prostor u medijima u Srbiji koji su imale prethodnih godina, kada je na ovoj temi intenzivno građena nacionalistička retorika.

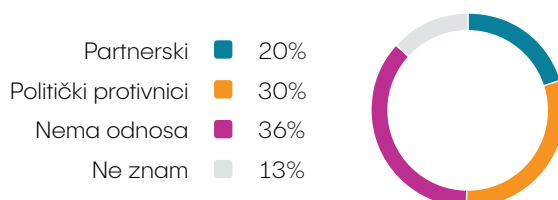
Takođe, tek 4% građana danas ističe da bi prihvatljiv uslov po kome bi Srbija trebalo da pristane na nezavisnost Kosova bio kada bi u nekoj novoj podeli karata na Balkanu zauzvrat dobila Republiku Srpsku. Prema podacima iz 2020. godine, takva razmena je bila prihvatljiva za čak 17% ispitanika. U međuvremenu je pitanje rešavanja statusa Kosova aktuelizovano nizom bezbednosnih kriza i incidenata, pre svega na severu Kosova, pa je fokus građana daleko više na ovom pitanju nego na situaciji u Bosni i Hercegovini. Ovo možemo da vidimo i iz pitanja o najverovatnijem potencijalnom žarištu sukoba u regionu,

iz koga je jasno da etnički sukobi u BiH nisu u prvom planu javnosti u Srbiji.

Politička scena **Crne Gore** još uvek podrhtava od potresa koji su izazvali parlamentarni izbori 2020. godine. Period nakon promene režima obeležile su velika politička nestabilnost uz dva pada vlade, kao i zaoštavanje sukoba na identitetskoj osnovi koji su se u značajnoj meri prelile i na Srbiju. Najvažnije pitanje povodom koga su se raspirivale etničke tenzije u Crnoj Gori tokom prethodne dve godine bilo je pitanje potpisivanja Temelnog ugovora sa Srpskom pravoslavnom crkvom.⁶ Političke elite u obe države oko ovog pitanju gradili su kampanju, neretko koristeći zapaljivu retoriku.⁷ Iako se politička kriza rešila potpisivanjem sporazuma kojim su SPC garantovana prava koje je zahtevala, tek svaki treći građanin Srbije veruje da je to uticalo na otoplavanje odnosa između dve države, dok gotovo polovina ne smatra da je ovakav ishod doveo do poboljšanja bilateralnih odnosa. Takođe, uprkos činjenici da su mediji u Srbiji mesecima potencirali to pitanje, čak četvrtina građana nije imala stav povodom ovog pitanja, što pokazuje da značajan deo javnosti ne prati redovno dešavanja u susedstvu. Zanimljivo je da je pre dve godine upravo jedna trećina građana sukob između SPC i tadašnje crnogorske vlasti videla kao etnički motivisan, dok je više od polovine smatralo da je u pitanju pre svega borba oko materijalnih dobara i političkog uticaja.

Međuetničke tenzije često su raspiravane sa najviših državnih funkcija. Dvojica predsednika, Milo Đukanović i Aleksandar Vučić, redovno su podizali rejtinge upravo kroz oštre sukobe koje su ponekad prelazile u lične okršaje.⁸ Važan pokazatelj političke klime u bilateralnim odnosima je način na koji građani doživljavaju odnos između dve centralne političke figure. Više od jedne trećine građana Srbije smatra da među dvojicom lidera ne postoji neposredan odnos, dok ih nešto manje od trećine doživljava kao političke rivale. Sa druge strane, svaki peti ispitanik smatra da su uprkos oštrim sukobima u medijskim istupima Vučić i Đukanović bliski politički partneri. Ovo mišljenje je raširenije među građanima koji su opoziciono nastrojeni, među kojima svaki treći veruje da među dvojicom predsednika zapravo vladaju harmonični odnosi, dok ih tek svaki šesti glasač koji podržava vlast vidi kao prijateljske.

FIGURE 7 KAKO DOŽIVLJAVATE ODNOS MILA ĐUKANOVIĆA I ALEKSANDRA VUČIĆA?

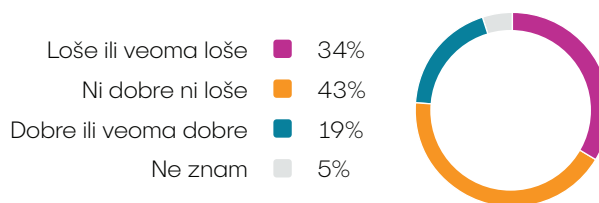

Sa druge strane, bliska saradnja dvojice lidera, Aleksandra Vučića i Edija Rame, kao i bilateralni odnosi koji su intenzivirani kroz inicijativu Otvoreni Balkan u značajnoj meri su promenili percepciju koju građani Srbije imaju prema **Albaniji**. Od države koja je pretežno negativno posmatrana kroz prizmu kosovskog pitanja, promena zvaničnog diskursa uticala je da sve veći broj građana u Albaniji prepoznaje partnera Srbije. Dve trećine ispitanika smatra da su se odnosi između dve države u većoj ili manjoj meri popravili tokom prethodne dve godine. Važan pokazatelj promene dinamike u odnosima predstavlja

činjenica da se uprkos drastično pojačanim tenzijama na Kosovu u poslednje dve godine smanjio procenat građana koji strahuje od stvaranja Velike Albanije. Tako danas tačno polovinu građana ne plaši mogućnost stvaranja države koja bi obuhvatila sve teritorije na kojoj su Albanci većina, uključujući Kosovo, a tek četvrtina uzima tu mogućnost kao realnu pretnju koja bi mogla da se ostvari. U pitanju je značajna promena za period od svega dve godine, kada je više od polovine građana istaklo da ih potencijalno stvaranje velike Albanije plaši.

Ipak, ove promene treba posmatrati tek kao mali pomak u još uvek opterećenim odnosima između građana dve zemlje. Tek svaki peti ispitanik percipira odnose sa Albanijom kao dobre, a svaki treći kao loše, dok je većina neodlučna. Takođe, još uvek je nešto više građana Srbije za koje radnici iz Albanije nisu dobrodošli u Srbiju (45%) nego onih koji su otvoreni po ovom pitanju (41%). Ipak, ohrabruje podatak da gotovo tri četvrtine ispitanika smatra da bi odnosi između dve države trebalo da budu bolji. Kao najvažnije uslove za poboljšanje odnosa građani najviše ističu ekonomski razvoj i veću bezbednost.

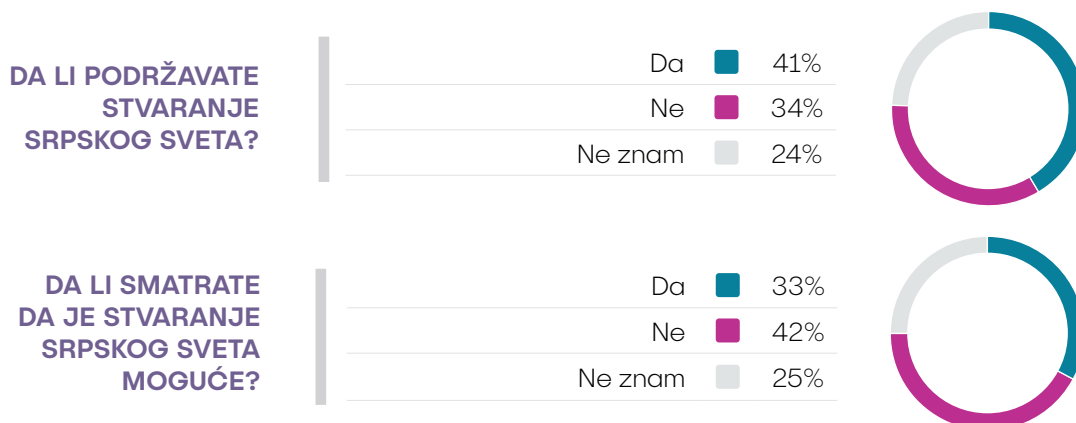
FIGURE 8 KAKO OCENJUJETE ODNOS IZMEĐU SRBIJE I ALBANIJE?

Narativ koji je u velikoj meri obeležio regionalne odnose prethodnih godina je koncept **srpskog sveta**. Bivši ministar odbrane i aktuelni direktor Bezbednosno-informativne agencije, Aleksandar Vulin, koji je nametnuo ovu temu u javnosti, definisao je srpski svet kao generacijsku težnju i strateško usmerenje ka ujedinjenju svih Srba u jednoj državi mirnim putem.⁹ Političke elite širom regiona ovaj koncept su iskoristile da dokažu kako velikosrpske pretenzije nikada nisu nestale i da formulišu nacionalnu politiku kroz otpor ovakvim težnjama.¹⁰ Možda je najtačnije srpski svet razumeti kao propagandni koncept iza koga ne stoji nikakva supstantivna strategija, već je jedina svrha ubiranje nacionalističkih poena kako u Srbiji, tako i među Srbima u regionu, a koje su spremno iskoristile i političke elite u regionu za rasplamsavanje nacionalističke retorike unutar svojih etničkih zajednica. Ipak, nesumnjivo je da je ova ideja uzburkala duhove prošlosti i unela dodatnu nestabilnost u već narušene međuetničke odnose u BiH, Crnoj Gori i na Kosovu. Mnogi akteri u regionu tumače institucionalne mere poput uvođenja Dana srpskog jedinstva, slobode i nacionalne zastave kao spovođenje politike srpskog sveta u praksi, iako se nijedna institucija Republike Srbije eksplicitno ne poziva na ovaj koncept.

Javnost Srbije je gotovo polarizovana kada je u pitanju ovakva retorika. Dok nešto više od 40% podržava stvaranje srpskog sveta, jedna trećina građana nije naklonjena takvom pristupu. Ipak, situacija je obrnuta kada je u pitanju percepcija realističnosti takve politike, jer tek trećina građana smatra da je stvaranje srpskog sveta ostvariv cilj. Ovakvu retoriku najspremnije prihvataju najmlađi i najstariji građani, dok su sredovečni daleko manje naklonjeni ovoj ideji. Takođe, ideja stvaranja srpskog sveta je popularna pre svega među glasačima koji najčvršće podržavaju vlast, među kojima više od polovine podržava

koncept, dok tek trećina protivnika režima tvrdi da je saglasna sa ovakvom politikom. Deo javnosti koji smatra da bi Srbija trebalo da se svrsta uz Rusiju povodom rata u Ukrajini pretežno je naklonjen ideji srpskog sveta, dok je većina građana koji smatraju da je Srbiji mesto uz Ukrajinu većinski protiv takve zamisli.

FIGURE 9

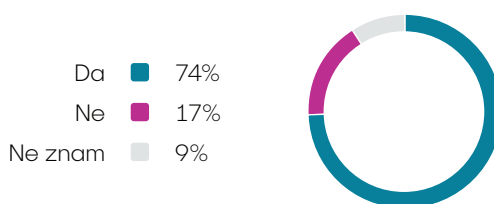
Takođe, jasno se može uvideti korelacija između stavova koje građani imaju prema konceptu srpskog sveta i pogleda na regionalne odnose. Značajna većina građanki i građana koji podržava stvaranje srpskog sveta smatra da bi Srbija trebalo vojno da reaguje ukoliko bi Srbi bili napadnuti u Bosni i Hercegovini, a relativna većina smatra da bi isto trebalo postupiti u slučaju napada na Srbe u Crnoj Gori, dok se u oba slučaja dve trećine građana kojima nije bliska ideja srpskog sveta protivi takvoj intervenciji. Takođe, javnost naklonjena konceptu srpskog sveta većinski podržava odvajanje Republike Srpske od BiH i njeno spajanje sa Srbijom, dok je za čak tri četvrtine građana koji ne veruju u ideju srpskog sveta takav predlog neprihvatljiv. Kroz pitanje podrške ideji stvaranja srpskog sveta se možda najjasnije ogleda ideološka polarizacija u srpskom društvu kada su u pitanju odnosi sa susedima koja bi mogla dodatno da ojača u slučaju produbljivanja etničkih tenzija u okruženju.

3. REGIONALNA SARADNJA KROZ INICIJATIVU OTVORENI BALKAN

Najzad, kada je u pitanju regionalna saradnja, fokus medija prethodnih godina najviše je bio usmeren na inicijativu Otvoreni Balkan. Prva godina regionalne inicijative pod novim nazivom (do tada poznata kao Mini Šengen), ostala je zapamćena pre svega po sastancima lidera država koje su pokrenule inicijativu – Srbije, Severne Makedonije i Albanije. Događaji su privukli veliku pažnju medija, što je dovelo do povećanja broja građana Srbije koji su upoznati sa idejom Otvorenog Balkana. U odnosu na istraživanje javnog mnjenja iz 2020. godine, kada više od polovine ispitanika nije znalo za postojanje pomenute inicijative, ovogodišnji rezultati pokazuju da je procenat onih koji su upoznati sa inicijativom gotovo dupliran.

Međutim, ako izuzmemo uspešnu medijsku promociju, još uvek izostaju konkretni rezultati inicijative koji bi bili vidljivi javnosti. Skoro trećina ispitanika je izdvojila slobodnu trgovinu i kretanje kao glavni razlog zbog kog podržavaju Otvoreni Balkan. Među ostalim razlozima ističu se poboljšanje saradnje i odnosa među zemljama, kao i ekonomska saradnja i razvoj. Ovakvi odgovori ispitanika su u skladu sa njihovom generalnom podrškom regionalnoj ekonomskoj saradnji. Skoro tri četvrtine građana se zalaže za slobodno kretanje, razmenu informacija i zajedničko tržište robe i radne snage na Zapadnom Balkanu.

FIGURE 10 DA LI PODRŽAVATE SLOBODNO KRETANJE, RAZMENU INFORMACIJA I ZAJEDNICKO TRŽIŠTE ROBE I RADNE SNAGE NA ZAPADNOM BALKANU?

Sa druge strane, samo 2% ispitanika vidi u inicijativi Otvoreni Balkan veću mogućnost za zaposlenje, uprkos činjenici da je u junu 2022. potpisan sporazum za priznavanje diploma u okviru Otvorenog Balkana, koji bi trebalo da ubrza proces dobijanja radnih dozvola.¹¹ Osim toga, iako je od nastanka inicijative 2019. godine do danas potpisano 13 sporazuma, 6 memoranduma o razumevanju i jedan operativni plan, samo Srbija je ratifikovala 5 dokumenata, a Albanija i Severna Makedonija nijedan, što dodatno govori o nedostatku opipljivih rezultata.¹²

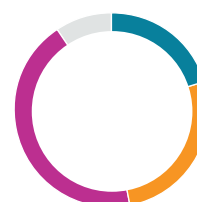
Kao jedan od doprinosa inicijative Otvoreni Balkan možemo da izdvojimo delimično poboljšanje odnosa između Srbije i Albanije, naročito primećeno među mlađom populacijom. Promovisanje turizma i zajednička turistička ponuda Otvorenog Balkana doprinela je tome da se više od polovine mladih od 18 do 29 godina oseća bezbedno kad putuje kroz Albaniju sa srpskim registarskim oznakama, dok se više od polovine ispitanika

starijih od 65 godina oseća nebezbedno. Sukobi iz prošlosti još uvek prepoznati kao jedna od glavnih kočnica bližoj saradnji između zemalja Zapadnog Balkana, što se vidi i u odgovorima manje od četvrtine ispitanih koji su istakli da ne podržavaju Otvoreni Balkan zbog nespremnosti na saradnju sa Albanijom. Iako više od tri četvrtine ispitanika smatra da Srbija i Albanija treba dodatno da poboljšaju odnose, etnička distanca prema Albancima je i dalje velika, pre svega zbog tenzija povodom pitanja Kosova. Zbog toga četvrtina građana smatra da prvo treba da se reši status Kosova da bi odnosi između dve države mogli da napreduju i da bi inicijativa Otvoreni Balkan dobila značajniju podršku. Od ostalih razloga zašto javnost ne podržava Otvoreni Balkan, ispitanici su istakli nedostatak koristi za Srbiju od ovakvog vida regionalne saradnje, potrebu Srbije da sarađuje pre svega sa jakim zemljama, kao i lošu kontrolu granica i mogućnosti zloupotrebe.

FIGURE 11

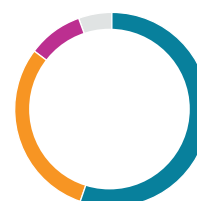
**KOLIKO BISTE SE
OSEĆALI BEZBEDNO
KAD BISTE PUTOVALI
KROZ ALBANIJU
SA SRPSKIM
REGISTARSKIM
OZNAKAMA?**

Bezbedno	20%
Donekle bezbedno	267%
Nebezbedno	44%
Ne znam	9%

**KOLIKO BISTE SE
OSEĆALI BEZBEDNO
KAD BISTE PUTOVALI
KROZ SEVERNU
MAKEDONIJU
SA SRPSKIM
REGISTARSKIM
OZNAKAMA?**

Bezbedno	56%
Donekle bezbedno	30%
Nebezbedno	9%
Ne znam	5%

Većinski pozitivna percepcija javnosti o inicijativi Otvoreni Balkan rezultat je šireg pozitivnog i uspešnog predstavljanja regionalne saradnje, kako u provladinim, tako i u nezavisnim medijima. Rezultati istraživanja pokazuju da više od tri četvrtine ispitanika koji veruju RTS-u kao kanalu informisanja podržavaju regionalnu saradnju na Zapadnom Balkanu. Isti procenat važi i za ispitanike koji veruju ostalim kanalima informisanja, poput N1, Nova s, Pink, Prva, Blic i Kurir. Od ovog trenda se jedino izdvaja nešto manja podrška regionalnoj saradnji onih ispitanika koji najviše veruju TV kanalu Happy, od kojih dve trećine podržava saradnju na Zapadnom Balkanu.

ENDNOTE

- 1 Avdiu, Plator; Shpat, Balaj, „Public Perception on Trust, Corruption, and Integrity of Public Institutions in Kosovo”, https://qkss.org/images/uploads/files/WBSB_2022_Kosovo_Report_1_Dec_2022_ENG.pdf, objavljeno decembar 2022.
- 2 Bjeloš, Maja; Vuksanović, Vuk; Šterić, Luka, „Mnoga lica srpske spoljne politike – javno mnjenje i geopolitičko balansiranje”, <https://bezbednost.org/publikacija/mnoga-lica-srpske-spoljne-politike-javno-mnjenje-i-geopoliticko-balansiranje/>, objavljeno 20.11.2020.
- 3 Šterić, Luka, „Migovi, kestenje i pištolji na vodu – militaristički narativi u dejtonskom trouglu”, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, <https://bezbednost.org/publikacija/migovi-kestenje-i-pistolji-na-vodu-militaristicki-narativi-u-dejtonskom-trouglu/>, 14.03.2022.
- 4 Srbija Danas, „TRESLE SE PASULJANSKE LIVADE! Vojska Srbije uspešno isprobala ruske rakete “Kornet” – predsednik Vučić se lično uverio u njihovu MOĆ”, <https://www.sd.rs/vesti/naoruzanje/tresle-se-pasuljanske-livade-vojska-srbije-uspesno-isprobala-ruske-rakete-kornet-predsednik-vucic-se-2022-11-03>, objavljeno 03.11.2022.
- 5 Beogradski centar za bezbednosnu politiku, „Poverenje građana Srbije u bezbednosne i pravosudne institucije – Bezbednosni Barometar na Zapadnom Balkanu”, <https://bezbednost.org/publikacija/poverenje-gradjana-srbije-u-bezbednosne-i-pravosudne-institucije-bezbednosni-barometar-na-zapadnom-balkanu/>, objavljeno 24.11.2020.
- 6 Vijesti, „Potpisan Temeljni ugovor između Vlade i SPC”, <https://www.vijesti.me/vijesti/politika/615942/potpisan-temeljni-ugovor-izmedju-vlade-i-spc>, objavljeno 03.08.2022.
- 7 AlJazeera, „Đukanović: Kleronacionalizam SPC-a je najveća prijetnja regiji”, <https://balkans.al-jazeera.net/news/balkan/2022/11/18/djukanovic-kleronacionalizam-srpske-pravoslavne-crkve-na-iveca-prijetnja-regionu>, objavljeno 18.11.2022.
- 8 Danas, „Vučić odgovorio Đukanoviću i Kurtiju: Pre bih bio vuk samotnjak nego bestidna i nemoralna hijena”, <https://www.danas.rs/vesti/politika/vucic-djukanovic-i-kurti-sire-ogoljenu-mrznju-prema-srbiji-i-srbima/>, objavljeno 13.04.2022.
- 9 Dnevnik, „Vulin: Srpski svet će se ujediniti bez nasilja”, <https://www.dnevnik.rs/politika/vulin-srpski-svet-ce-se-ujediniti-bez-nasila-18-07-2021>, objavljeno 18.07.2021.
- 10 Nova.rs, „Đukanović u Zagrebu: Srpski svet je eufemizam za Veliku Srbiju”, <https://nova.rs/vesti/svet/djukanovic-u-zagrebu-srpski-svet-je-eufemizam-za-veliku-srbiju/>, objavljeno 16.09.2021.
- 11 RTV, „Vučić: Otvoreni Balkan je nezaustavljiva inicijativa ljudi na Balkanu”, https://rtv.rs/sr_lat/politika/vucic-otvoreni-balkan-je-nezaustavljiva-inicijativa-ljudi-na-balkanu_1347151.html, objavljeno 08.06.2022.
- 12 Danas, „Različite poruke iz EU i SAD o Otvorenom Balkanu: Šta je sporno u ovoj inicijativi?”, <https://www.danas.rs/vesti/politika/razlicite-poruke-iz-eu-i-sad-o-otvorenom-balkanu-sta-je-spor-no-u-ovoj-inicijativi/>, objavljeno 15.12.2022.

Katalogimi në botim **(CIP)**

Biblioteka Kombëtare e Kosovës – "Pjetër Bogdani"

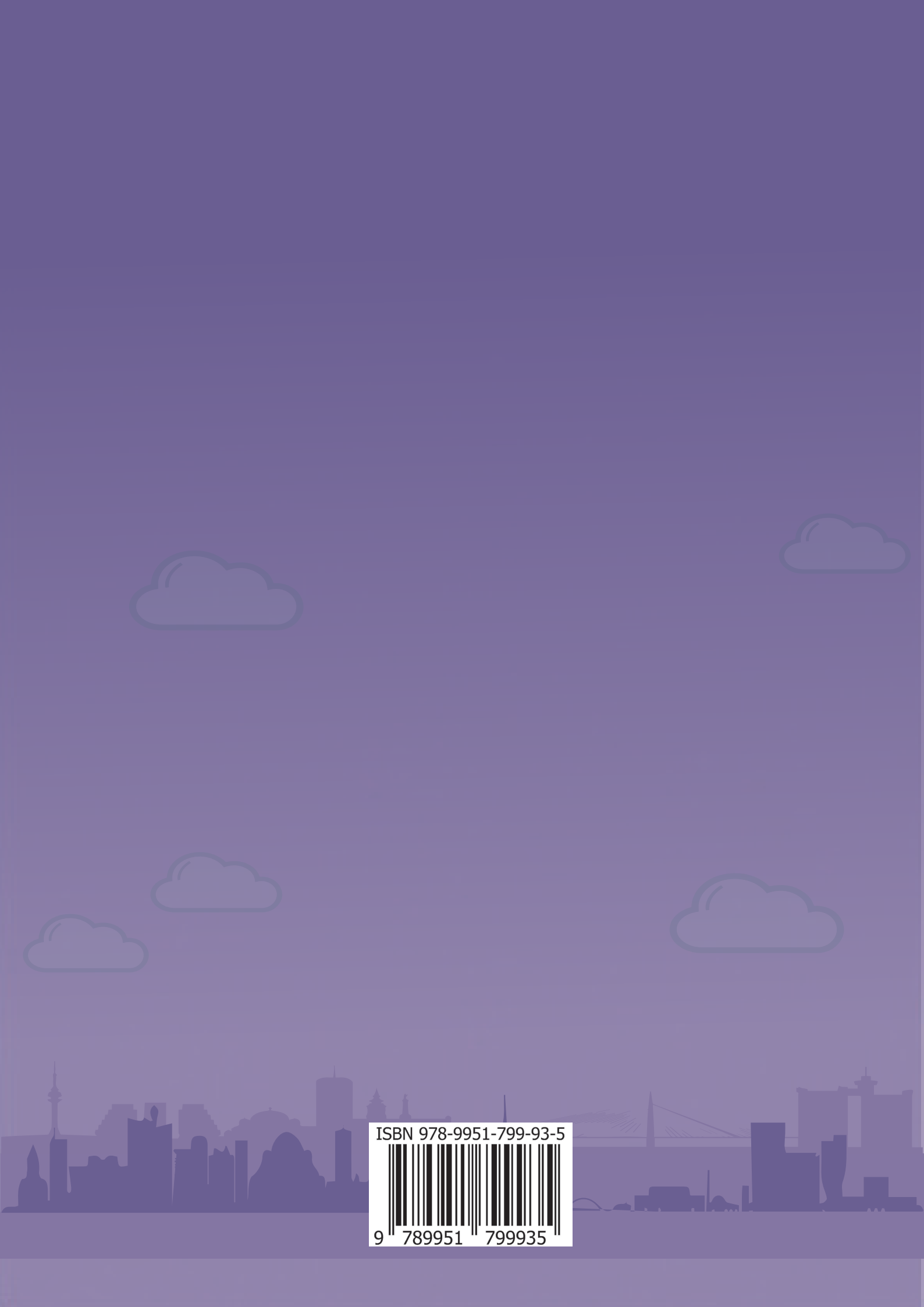
32(497.11)(047)

Pebić, Gorana

Odjeci rata jačaju strahove – Stavovi građana Srbije o odnosima u regionu
/ Gorana Pebić, Ivana Ranković, Luka Šterić. – Prishtinë : Qendra Kosovare
për Studime të Sigurisë, 2023. – 16 f. ; 24 cm.

1. Ranković, Ivana 2. Šterić, Luka

ISBN 978-9951-799-93-5

ISBN 978-9951-799-93-5

9 789951 799935